

kům. Jako jinde ani zde agrární strana nedokázala dělat politiku státní“.

(Vladimír Kovářík, Proměny rozhlasové publicistiky I., 1982; citace ex ÚTOK IV/1936)

Vzpomíná na to Jiří Hrbas, který jako rozhlasový kritik (pod jménem Miloslav Havel) tyto zápasy aktivně prožíval:

Vztah Radiojournalu k nám, rozhlasovým recenzentům a kritikům, nebyl nijak růžový a ideální. Je pravda, že rozhlas před lety volal po kritice. Ale nyní, když se kritika dostavila a když noviny zavedly své pravidelné rubriky a když se o rozhlas zajímal i tisk týdenní, kulturní a odborný, Radiojournal z toho neměl vůbec žádnou radost. Podezřívá každého, kdo o rozhlase kriticky píše, že se chce dostat do rozhlasu, že si připravuje půdu a že je to jeho jediným cílem. Když se rozhlasu nepodařilo koupit si některé mladé kritiky začal používat jiných metod. Šéfredaktoři dostávali dopisy, v nichž si Radiojournal tvrdě stěžoval na psaní listu o rozhlase a nepřímou žádá vedení listu, aby kritik byl odstraněn. Bylo použito i metod politických a stížnosti šly přes mocné představitele buržoazních vládnoucích stran, zejména přes stranu agrární a národně demokratickou. Protože šéfredaktoři na tyto někdy ostré výzvy nereagovali, pozval je Radiojournal do svého paláce na Fochově třídě a tam jim znovu velmi naléhavě celou záležitost vyložil. Radiojournal argumentoval i tím, že jsme mladí, že nemáme žádné zkušenosti, že jsme ve svých odsudcích ostří a že je naším cílem střílet bez výběru nejen do Radiojournalu, ale i do jeho představitelů, šéfů, vedoucích činitelů, i do těch, kteří jsou v pozadí a veřejnost je ani nezná. (...)

Zostřující se mezinárodní krize způsobila, že bylo nutno bojovat o demokratický rozhlas, že jsme volali po jeho zestátnění, že jsme byli nepřetržitě nuceni v Útoku varovat před postupem rozhlasu vůči demokratickým vědcům, umělcům. (...)

Komentuji i cenzurní nálady Radiojournalu, který dává raději slovo Dominovi a odmítá příliš demokratické řečníky. Radiojournal totiž velmi citlivě reaguje na zostřenou mezinárodní situaci a přizpůsobuje se, vítězí jeho pravicové křídlo. Proto je třeba vést boj o to, aby i nadále účinkoval v rozhlase Voskovec a Werich, jejichž působení v rozhlase Radiojournal násilně přerušuje. (...)

Národní listy a zejména Venkov přitakávají Radiojournalu a polemizují stále častěji s našimi názory – příliš prý jednostrannými a málo zasvěcenými.

(Kapitoly z dějin ČsRo, 1964)

Vladimír Kovářík:

Nejpřesvědčivějším důkazem politické závislosti Radiojournalu a síly reakčních politických vlivů na podporu programu je programová účast Osvobozeného divadla. V tzv. „nepolitickém“ období byli Voskovec a Werich vítáni jako komikové, jako neškodní klauni. Často byly zařazovány ukázky z jejich revuí, vystoupení Ježkova orchestru i přímé přenosy. Už v r. 1930 byl vysílán Ostrov Dynamit a téhož roku Sever proti Jihu. Od ledna 1932 připravovali Voskovec a Werich pravidelné rozhlasové měsíčníky, které jsou nejstarší formou pestrých magazinů. Bylo v nich dosti hudby a písní, ale také vtípné komentáře a glosy k aktuálním událostem a písničkově parodie, nejčastěji na populární melodie z reper-

toáru Osvobozených. Spolupráce s Osvobozeným divadlem pokračovala i v dalších letech a posluchači uslyšeli Golema, Robina zbojníka, Ceasara a Svět za mřížemi. Když však měl být v roce 1936 uveden v rozhlase Kat a blázen, uspořádaly pravicové listy štvavou kampaň proti Osvobozeným i proti Radiojournalu a rozhlas ochotně ustoupil politickému nátlaku reakce až do té míry, že odvysílal jen hudební část hry s orchestrem Jaroslava Ježka a dvě písničky, které zpívali členové Osvobozeného divadla. Voskovec a Werich už vystoupit nesměli, protože zatím prosluli svými nebojácnými vystoupeními proti fašismu a na ochranu demokracie.

(Proměny..., 1982)

C 5 ROZHLAS JAKO KULTURNÍ INSTITUCE

V Listech pro umění a kritiku značka P. L. odhaluje souvislost mezi politickou a kulturní pozicí Rj a personálním systémem jeho orgánů:

Každá snaha o to, aby rozhlas měl jasný kulturní plán a odpovědnou ideovou linii, mívá jádro věci, pokud neusiluje v první řadě o základní přeměnu organizační struktury rozhlasového vysílání a v ní o změny v zastoupení a vlivu elementů, představujících kulturu.

Stát a zájmy veřejné jsou v rozhlase reprezentovány převážně poštou. Ministerstvo školství a národní osvěty, resort, který je pověřen správou kulturních věcí, má v jednatelském sboru rozhlasové společnosti, rozhodujícím to orgánu rozhlasovém toliko poradní hlas.

O příslušnosti státních orgánů k rozhodování v rozhlase nerozhoduje to, co je vysíláno, nýbrž přístroje, jimiž se vysílá, a orgány kulturní správy státní nemají možnost účinného a přímého zásahu do věci rozhlasového vysílání. Programová stránka vysílání je ponechána rozhlasové společnosti, v níž rozhodné slovo mají zástupci pošty a výrobců radiopřístrojů. Ani jiné kulturní instituce nebo korporace nemají v rozhlasové společnosti zastoupení a vliv. Poradní sbor rozhlasové společnosti nemá žádnou kompetenci a nemůže nijak zasahovat.

Soukromí podílníci v rozhlasové společnosti neposilují její kulturní charakter. Výrobci radioaparátů jsou svými soukromohospodářskými zájmy v rozporu s kulturními intencemi rozhlasu.

Nemá tedy žádná ze složek, které zaujímají v rozhlase rozhodující pozici, bezprostřední vztah ke kultuře a přímý zájem na kulturní orientaci rozhlasu

(O rozhlas jako kulturní instituci, Listy pro umění a kritiku IV/1936)

C 6 CENZURNÍ ORGÁNY A CENZURNÍ PRAXE

V dobrém vzpomíná na cenzora Jiřího Fořta redaktor zahraničního vysílání Ivan Jelínek z konce 30. let.

Naše česká a slovenská vysílání byla míněna pro americké krajany, anglické pořady byly určeny pro Anglii a anglicky mluvící svět v Africe a Asii; stejné to bylo s pořady ve francouzštině; španělská vysílání šla pro Jižní Ameriku. Stanice Praha ORL vysílala včetně hudby, která představovala asi třetinu, téměř 20 hodin denně. Zpravodajství jsme měli česky, slovensky a ve všech zmíněných cizích jazycích; šlo do vysílačky po drátu z kanceláří ČTK. Všechny skripty se musely předkládat cenzorovi, doktoru Fořtovi, který často výtečně radil a mnoho zachránil.

(in: Miroslav Krupička, Radio Praha. 65 let. 2001)

Miroslav Krupička připojuje poznámku: „Existenci cenzora potvrzují i další pamětníci, avšak shodují se v tom, že příliš přísný nebyl a některé – zejména cizojazyčné – texty ani nečetl.“

Podobně vlídně vidí cenzurní praxi Miloslav Disman v přípravě a vysílání „Okének“ v roce 1938. Šlo ovšem o Šourkův projekt pořadu, který měl zpravodajství ČTK vyvažovat optimističtějšími a komentovat sebevědomějšími tóny pro povzbuzení posluchačů.

Politická censura textů, pokud byly, nebo natočených záznamů byla prováděna obvyklým tehdy způsobem, v choulostivějších případech si ji vyražoval sám Dr. L. Šourek. V mnoha případech, v nichž šlo o přímo vysílané improvizované rozhovory nebo „Okénka“, zapojovala přímo do vysílání z jiných pracovišť (např. z výstavy, ze stadionu aj.), kdy šlo o autentické prostředí (např. při slovenském „Okénku“, ze střídání Hradní stráže) nebo nebyl vůbec čas již dojet do hlavní budovy, třeba při přenosech ze sletu aj. – běžely na mou osobní odpovědnost. Ke cti Dr. Lad. Šourka bych rád dodal, že mne „v tom“ nikdy nenechal, třebaže svým gentlemanským způsobem nezapomněl naznačit, že jsme mu (zvl. pak v pozdější spolupráci s Dr. Frantou Kocourkem) zvláštní pohodlí před nadřizenými místy nezpůsobili.

(Pracovníci čs. rozhlasu ve službách květnové revoluce. In: Kapitoly z dějin ČsRo, 1966)

I tady ovšem nastoupil ke konci republiky prudký vývoj.

To pětiminutové místo v programu těsně před 19. hodinou, kam jsme nesměle vnesli samostatný rozhlasový politický komentář v prosinci r. 1938 a v prvních měsících r. 1939, mělo název „Okénko“. Jím jsme se my, rozhlasoví lidé političtí, pod tlakem druhé republiky dívali přes záclonu věcí kulturních a denních událostí nevraživě a s protestem na režim t. zv. druhé republiky. (...)

Později opatrnická politika Karešova programového vedení rozhlasu i toto naše „Okénko“ zatáhla železnou žaluzií kolaborantské ustrašenosti a německý režim je konečně nahradil t. zv. „politickými a časovými úvahami“, ve kterých nastoupili jako ochotní spolupracovníci Němců někteří z prvních lidí protektorátu. Nejprve obskurní novináři, později Moravec, Lažnovský a konečně Alois Kříž, Opluštěl, Werner a spol. Politický komentář pražského rozhlasu vznikl tedy za okolností velmi těžkých, bolestných a trapných, náš rozhlas, který si do té doby „politiky“, vůbec nevšímal, protože politika byla stupidností, ale i mazaností vlastní agrofašistickým metodám prohlašována za něco, co do masově působícího prostředku národní propagace nepatří.

(F. K. Zeman, Rozhlas slouží. Rozhlasová práce 1947/1)

Zpravodajství, připravované v ČTK, bylo ovšem v mnichovském podzimu na hranici mezi politickou neudalostí a pátou kolonou. Její cenzurní přístup byl mimořádně otrlý. Vzpomíná na to ve své autobiografii Petr Lotar, tehdejší německý hlasatel Radiojournalu, který v knize vystupuje jako Marek.

Marek četl toto oficiální prohlášení z Londýna: „Vláda Jeho Veličenstva se rozhodla vyslat do Československa jako zprostředkovatele lorda Waltra Runcimana, čímž vyšla vstříc přání česko – slovenské vlády.“ Každý

v budově věděl, že poslední část věty je lež. Přesto se to muselo vysílat. Tak to vyžadovalo fair jednání vůči britským přátelům.

Lord přijel a pobyl u presidenta republiky celé dvě hodiny. To Marek hlásil. Ale nehlásil už, že velevážený host pak strávil víkend a celý další týden výhradně na zámcích německé šlechty v sudetoněmeckém území. Z BBC siyšel, že „se tam jeho lordstvo cítilo jako doma a že mezi golfem, lovem a whistem pokládalo za velmi důležité přijmout k obsáhlým rozhovorům Mr. Henleina, vůdce německy mluvícího obyvatelstva. Návrhy pana Henleina zněly naprosto rozumně.“

(... domov můj. Praha 1993)

C 7 CENZURA POD HÁKOVÝM KŘÍŽEM

V rozhlasu už jsou dohlédací orgány, a proto je nyní vše zjednodušeno tak, že zprávy přečtou hlasatelé rozhlasoví.

(Náš rozhlas 15/1939. Cit. dle: Votavová, Stručný nástin historie Čes. rozhlasu, 1993)

(Srv. později: A 7)

Nacističtí vedoucí a jejich pomocníci sledovali bedlivě texty a jejich interpretaci, přízvuk i podtext. Pomáhali jim v tom i němečtí posluchači, znající český jazyk, kteří upozorňovali na podezřelé jevy ve vysílání. Český posluchač se k tomu propůjčil jen zřídka.

(František Hrdlička, Rozhlas v okupaci 1939–1945. In.: Od mikrofonu k posluchačům, 2003)

Všechny pořady českého rozhlasu, dvojnásob cenzurované protektorátními i nacistickými cenzory, byly kromě toho kontrolovány nacistickou odposlouchávací službou a později dokonce schvalovány jen projevy natočené na desku, aby mohl být srovnán mluvený text s psaným a posouzen také způsobem projevu.

(Vladimír Kovářik, Proměny... 1982)

Nebezpečím nejsou ani tak němečtí vedoucí rozhlasu jako jejich čeští přísluhovači z řad fašistické organizace Vlajka. Nejhorlivější z nich byl redaktor Alois Kříž, který reportáže a komentáře bedlivě sledoval a vyhrožoval, jestliže se mu zazdálo, že reportér nebo komentátor projeví málo pronacistické angažovanosti. Čas od času byla loajalita reportérů dokonce testována jejich jmenovitou výzvou k účasti na reportáži z politicky zvlášť choulostivého prostředí, jako byl např. pohřeb prominentního kolaborantského novináře Lažnovského nebo Heydrichův pohřeb. Odřeknutí účasti bylo přímou vstupenkou do koncentračního tábora.

(Rostislav Běhal, Vývoj české rozhlasové reportáže 1923–1989. In: Reportáž v tisku a v rozhlasu, Praha, SRT 1997)

C 8 V OSVOBOZENÉ REPUBLICE

Ale nemohu při té příležitosti nevzpomenout na revoluční dobu, kdy Jiří Hronek, Vladimír Müller a Jan Wenig zakládali v rozhlasu kulturní zpravodajství – předchůdce dnešního Zrcadla kultury. Byla to dobrá a záslužná věc. Již za první republiky se často uvažovalo o tom, zda má rozhlas přinášet také referáty a kritiky o filmových, divadelních, výtvarných a vůbec uměleckých premiérách. Tehdy se toho Miloš Kareš i před-

seda Radiojournalu Ladislav Šourek báli, protože se vůbec báli nepříjemných věcí. Rozhlas byl v moci agrární strany, nebyl zestátněn, byl obchodním podnikem, společností s nepatrným státním vlivem, měl chronické potíže a těžkosti s poštou, měl i jiné spory a hlavně neměl chuť věnovat soustavně místo kulturní problematice, která byla přece jenom většinou pokroková, levá.

Po revoluci se zdálo, že tato věc je vyřízená. Rozhlas, který měl přiznané poslání zpravodajské i kulturně politické, zavedl tedy zmíněné kulturní zpravodajství, kulturní hlídku, kterou zařadil na šestou hodinu večerní. Byla to událost v dějinách rozhlasu jistě významná. V této kulturní hlídce se začalo docela pravidelně nejen referovat o kulturních událostech, ale byly sem zařazovány konečně také kritiky.

(Miloslav Havel, Kapitoly...)

S nadšením na to vzpomíná Jan Wenig i po létech: „Ale nakonec jsme si přece jen vybojovali právo kritiky, dosud rozhlasu odpírané, a mládenci s náramným elánem řezali do všeho, co ostré kritiky vyžadovalo.“

Sotvaže se kritiky v rozhlase objevily, vznikl spor. Rozhlas prý nesmí kritizovat, má jenom informovat a referovat. Tento spor nebyl nikdy vyřešen a trvá do dnešních dob, třebaže kritiky v rozhlase existují i nadále. Pravdou ovšem zůstane, že teprve porevoluční rozhlas zavedl pravidelnou kulturní hlídku, o níž jsme marně bojovali za první republiky.

(Miloslav Havel, Kapitoly...)

Ale proti očekávání cenzurní oddělení v ústředním ředitelství zůstalo v osvobozené republice zachováno.

Organizační struktura rozhlasu vycházela z předválečné organizace. Ústřední ředitelství tvořily prezidium, prezidiální kancelář, právní, osobní a cenzurní oddělení.

(Eva Ješutová, in: Kapitoly z historie českého rozhlasového vysílání 63. Týdeník ROZHLAS 29/2004)

Vysvětlení:

Poválečný stát totiž zaváděl restriktivní politická, ekonomická a národnostní opatření, k nimž by se daly najít paralely v autoritativním režimu po Mnichovu, podobně jako on (jen s opačnými ideovými znamínky) účtoval s minulostí, vyznával kolektivistické ideály, usiloval o semknutí a vyrovnání národních řad, v nichž každý nalezne sobě odpovídající a celku prospívající místo, přičemž také fungoval v závislém až nesvéprávném postavení vůči zahraniční velmoci. (Milan Drápala, in: Na ztracené vartě západu. 2000)

D Tlaky, vlivy, intervence

D 1 AGRÁRNÍ STRANA A ROZHLAS

Lidové listy, orgán čs. strany lidové, si postěžovaly už po dvou měsících existence Zemědělského rozhlasu: „Při prvních zprávách o zemědělském rozhlase uvítali jsme jeho zavedení u nás... Ovšem radost byla zmenšena již uveřejněním členů Kuratoria zemědělského rozhlasu. Samí přímí i nepřímí exponenti agrární strany.“ (Lidové listy 7. března 1926)

O něco později se ozvali národní socialisté: „Agrárníci si nesmí myslet, že jsou jedinými pány ve státě...“ (České slovo 13. června 1926)

(Vladimír Kovářík, Proměny... I., 1982)

Je zajímavé, že první politik u nás, který tušil význam a budoucnost rozhlasu, nebyl politik socialistický. Byl to Švehla. Věřil, že tento křehký aparát se jednou zdokonalí a že bude velmi mnoho znamenat. Švehla se ovšem nespokojil s všeobecným uvažováním o příštích možnostech rozhlasu. Švehla jednal. A mají-li dnes socialisté v rozhlase malý vliv, není to jen tím, že socialismus jest v defenzivě, že socialismus nemá ještě sil, aby vykonal vše, co vykonal chce. Socialismus si neuvědomil význam rozhlasu; promeškal mnohou příležitost a spokojoval se s drobnými šarvátkami o jednotlivé přednášky v rozhlase, s drobnou posiční guerillou tam, kde jako hnutí stále ještě nové a vzdálené svého cíle měl si uvědomit možnosti rozhlasu.

(V. Gutwirth, Film a rozhlas. Čin VI, 1934/17)

D 2 NEDOSTATEK SNÁŠENLIVOSTI

Má-li rozhlas býti živý, musí se dotýkati nejen toho, co v denním životě je nesporné, ale i toho, co je sporné, co je předmětem diskusí, neshod a sporů. (...)

Tu je na místě forma diskuse: tím, že se postaví proti sobě dva různé názory, a také forma diskuse pak umožňuje bezprostřední konfrontaci názorů. Tím, že debatěři jsou vybíráni z čelných osobností, je zaručena nejen úroveň diskuse, bohatý obsah, ale také odpovědnost diskutujících, kterým jde o věc a ne o to, aby před mikrofonem agitovali.

Bylo by i v zájmu rozhlasu, kdyby od své neutralnosti, která vede někdy k bezvýraznosti, přešel k životnějšímu zájmu o aktuality denního života. Často byly u nás projevovány stesky na tak zvanou radiocensuru. Ale chceme-li přejít k svobodnějšímu slovu a k diskusi v rozhlase u nás, musíme se přičiníti o to, aby posluchači rozhlasu byli vychováni k vzájemné snášlivosti. Není tu vinen snad jen Radiojournal, ale jsou vinní také ti, kterým stačí volnější slovíčko v rozhlase, aby volali po ostřejší radiocensuře v rozhlase. Úsilí o zmírnění radiocensury v rozhlase u nás bude potud bezvýsledné, pokud v řadě listů budou lidé, kterým slovíčko v rozhlase, které jim nezní zrovna příjemně do uší, bude jim signálem, aby volali po zostření censury. Chceme-li, aby v rozhlase vládla tolerance, která by umožnila výměnu názoru v rozhlase, oživení a aktualizování rozhlasu, je potřebí vychovat především posluchače k toleranci.

(V. Gutwirth, Radiocensura. Čin II, 1930–31/10)

Panu předsedovi dr. Šourkovi
17. X. 1936.

Dovoluji si jménem přednáškového odboru podat vysvětlení k Vašemu upozornění, že velmi kompetentní politický činitel si stěžoval na politicky závadné přednášky, které jsme vysílali.

Všichni referenti přednáškového odboru mají přísně uloženo sledovat bedlivě, aby v rozhlase nepronikly jakékoliv přednášky, které by mohly vyvolat politickou nespokojenost. Jsem opravdu přesvědčen, že to činíme dobře. Dokladem je i to, že za poslední rok nedošlo snad ani k jediné kontroverzi po této stránce, i když to

bylo vyváženo často velmi úporným osobním jednáním s autory některých přednášek a i když tendence některých politických směrů se v této době velmi stupňovala a přiosťřovala. Význam toho plyne nejlépe srovnáním s dobou před několika málo lety, kdy jsme byli neustále napadáni pro otázky censurní z nejrůznějších míst, ačkoliv šlo o doby politicky proti dnešku neobyčejně klidné. Dělán tu opravdu, co mohu a dbám, aby to dělali i moji referenti a jsem přesvědčen, že to dělají, po této stránce jistě není úkol a práce přednáškového odboru, který dnes mu vyrůstá, plně oceněn.

Podářilo se i mezi posluchači a celkem i v tisku docílit dnes přesvědčení, že rozhlas se neuzavírá povinností referovat o politických aktualitách seriosním a důvěryhodným způsobem. Přispívá k tomu právě to, že můžeme poukázat, že rozhlas připustil i názory velmi svobodomyšlné (třebas interně víme dobře, jak často, v jakém prostředí a jakou formou jsme to mohli učinit). Tak na př. nebyla, pokud vím, v uplynulém období připuštěna do rozhlasu ani jediná komunistická přednáška a docílili jsme i toho, že nám to nebylo vytknuto, ačkoli tu jde o více než jeden milion voličů. Vyvažujeme to právě de facto bezvýznamným ústupkem: neodmítli jsme komunistku v dopoledním cyklu přednášek, v němž mluví v š e c h n y členky Národního shromáždění. Nepřipuštění této přednášky by podle našich zkušeností vyvolalo velmi nepříjemnou odezvu, naproti tomu připuštění její, které bylo při zahájení cyklu komentováno a které naprosto nemohlo přinésti komunismu vážnější propagace, způsobilo, že mizejí výtky v politickou jednostrannost rozhlasu a budí v rozhlas důvěru.

Jediná snad subjektivní námitka by byla, zda některá věta neměla být vyškrtuta. Dali jsme přednost tomu, nečinít tak. Věta projde prakticky skoro nepozorována a my máme možnost při všech příležitostech ukazovat na to, jak benevolentně tu dnes si rozhlas počíná, jde-li o přednášky a názory zodpovědných lidí; vyškrtnutí věty by naopak vyvolalo nové útoky, které se nesou pak delší dobu celým tiskem a pobořilo by velký kus všech našich úspěchů.

Celý cyklus je posluchači sledován velmi sympatickými dopisy i když kritisují některá slova jednotlivých řečí. Že jsme tu obecenstvo přivedli velmi blízko tam, kam bychom chtěli, ukazuje právě snášenlivost, s kterou si vyslechlo všechny dosavadní přednášky. Nedošel ani jediný protest proti proslovené přednášce a uvážíme-li, jak jsou dnes jinak politické poměry vyhocené, je vidět nejlépe, co rozhlas tady soustavnou prací, třebas není vděčná pro ty, kdož ji dělají, může docílit: spojit všechny československé občany.

Ujišťujeme, že jsme si plně vědomi úkolu, který tu mluvené slovo má v rozhlase; neomlouvali bychom nikterak chybu, kterou bychom učinili, třebas znovu upozorňují, že přednáškový odbor je dnes přetížen neudržetelně. Ústpek, který někdy uděláme, nám umožní vyvážit vše mnohonásobně ve prospěch intencí politických, které nám jsou jistě společné. Využíváme jej plně. Dovolují si připomenout poradní sbor v minulých dnech, kde jsem právě tento příklad použil.

Univ. prof. dr. Otakar Matoušek
+ podpis

(Archiv ČRo)

D 3 OSOBNÍ INTERVENCE

Jsou vesměs na tiskopisech republikánské (tj. agrární) strany a z roku 1937:

Rudolf Beran se přimlouvá za častější účinkování konservatoristky.

Tajemník sekretariátu rep. strany se přimlouvá za účinkování kapelníka.

Dr. Horák se přimlouvá za účinkování čelisty.

Pers. odd. se přimlouvá za přijetí operátora Dražkoviče v pražském rozhlase.

Pers. odd. se přimlouvá za účinkování šramlu Josefa Smetany.

(Archiv ČRo)

D 4 ÚTOKY NA HUDEBNÍ VYSÍLÁNÍ

Dvě části ze zprávy šéfa hudebního odboru K. B. Jiráka pro XI. schůzi Poradního sboru Rj dne 1. dubna 1937:

Tu však nemohu přejíti mlčením skutečnost, že právě v tomto období byl na nás učiněn veřejný výpad, v němž nám bylo vyčítáno rusofilství a zejména sovětofilství. Vzhledem k tomu, že Sověty v poslední době věnovaly velmi mnoho intenzivní práce české hudbě a že zejména sovětský rozhlas si všiml podstatně české hudby starší i nejnovější, nemohl náš rozhlas sovětskou hudbu ignorovat. A přesto za celé čtvrtletí věnoval sovětské hudbě jediný koncert, dirigovaný leningradským dirigentem Dr. Ungerem, kde byl proveden Šostakovičův koncert a skladba Ščerbaševova. Toto zastoupení hudby sovětské nebylo ani úměrné, ani převládající v celkovém programovém plánu. Ruská hudba pak, pohybující se v celkovém rozsahu mezi 4–5 procenty celkového vysílání hudebního, vzrostla v měsíci lednu, jenž byl Puškinovým jubileem programově determinován, na pouhých 7,3 procenta hudebního programu pražského. Zatím co české hudby bylo v tomto měsíci 49,6 procenta. Ukazuje se proto výtka dosti labilní, stejně jako se ukázaly labilní i jiné argumenty zde uplatňované. (...)

Vážné hudbě je zde věnováno v celkovém programu místo teprve mezi 21,00 a 22,00 hod., čímž je odňata většině posluchačů výtka, jako by byli v časných hodinách večerních zavalováni vážným programem. Tu se také ukazuje nevěcnost všech rozhlasových anket a organisovaných tažení proti rozhlasovému programu. V podzimním zasedání našel Poradní sbor velmi energická slova odsudku štvavé ankety jednoho večerníku proti hodnotnému programu rozhlasovému; ukazuje se však, že tyto ankety jsou vhodným agitačním prostředkem večerníků vůbec, neboť nyní již skoro celý měsíc přináší anketa Národních Listů soustavné útoky proti rozhlasovému programu. Jsou v nich otiskovány útoky laické, což by konečně nevedlo, ale jsou otiskovány se zřejmou nevědí poznati pravý stav věci a přesvědčiti se o tom, proč program je právě takový, jaký je a nemůže býti jiný. Nevěcnost těchto útoků se dá nejlépe změřiti na tvrzení o přemíře hudby hypermoderní. Víme dnes rozsah pojmů „hypermoderních“. Nenacházíme však v celém svém programu nic takového, co by za hypermoderní bylo možno pokládati.

(Archiv ČRo)

D 5 AŽ NA VÝJIMKY

Ze zprávy správce pražské pobočky Rj Vladimíra Šimáčka na XVI. schůzi Poradního sboru Rj dne 20. května 1938:

Na počátku své zprávy konstatují, že pořadu, stanovenému v druhém čtvrtletí, které dokončujeme, jsme až na několik málo výjimek dostáli. Mezi těmito výjimkami byly právě dvě hry, odměněné v soutěži fmy Philips, a to: Maškova hra „Nový Ikaros“, a Zúbkova „Slovenská kronika“. Prvá nebyla vysílána, jelikož správa Bařových závodů nesouhlasila s podáním života a charakteristikou práce Bařovy, od druhé hry upustili jsme z důvodů politických.

(Archiv ČRo)

Již po mnichovském diktátu si nacisté osobovali právo ovlivňovat vysílání a personální obsazení Radiojournalu.

Koncem roku 1938 proběhlo jednání zástupců Radiojournalu s pověřenci říšského ministerstva propagandy a se zástupci berlínského říšského rozhlasu. Berlínská porada se uskutečnila ve dnech 20.–21. prosince 1938 a měla na programu tyto body:

- *Obapolné vymýcení všeho politického vysílání, které by druhé zemi působilo trpkost nebo neklid.*
- *Protože v obou státech zůstaly menšiny, byla nutná kulturní výměna. Pokud šlo o německou menšinu, přáli si Němci, aby bylo zachováno německé vysílání..., aby v tomto německém vysílání působili pouze arijsší účinkující, a žádali jeho finanční zajištění.*
- *Třetím bodem byl návrh na pravidelnou výměnu v první řadě hudebních programů.*

(František Hrdlička, Rozhlas v okupaci 1939–1945. In: Od mikrofonu k posluchačům, Praha, ČRo 2003)

D 6 OHROŽENÉ ZÁJMY

P.T.

Český Rozhlas,

spol. s r. o.

do rukou pana gener. ředitele Dr. L. Šourka

Praha XII.,

Schwerinova 16.

Ministerstvo školství a národní osvěty požádalo nás o vyjádření k článku „Česká Filharmonie má konkurenta“ v časopisu „Brázda“ dne 2. X. 1940, jehož autorem jest p. Mirko Očadlík, zaměstnanec Českého Rozhlasu. Své vyjádření zaslali jsme ministerstvu školství a národní osvěty ve formě poznámek, jejichž opis si dovoluujeme připojit.

Ježto o osobě pisatele je obecně známo, že jest zaměstnancem Českého Rozhlasu, o němž lze tudíž předpokládat, že o věci, o níž píše, jest dobře informován, musel článek jím podepsaný vzbuditi v čtenářích dojem, že tvrzení v něm obsažená jsou správná. Ježto tomu tak není, byly zájmy České Filharmonie tímto článkem vážně ohroženy a dovoluujeme si zdvořilý dotaz, jaká opatření hodlá správa Českého Rozhlasu učiniti, aby v budoucnu byly z veřejných diskusí vyloučeny věci důvěrného rázu, České Filharmonie se týkající, o nichž nabyli, nebo mohli nabýti zaměstnanci Českého Rozhlasu vědomosti ze své úřední působnosti.

Očekávající Vaši lask. zprávu, jsme s projevem donalé úcty:

ČESKÁ FILHARMONICKÁ SPOLEČNOST

s. s r. o. Praha I,

Národní tř. 23. a.

podpisy

(Archiv ČRo)

(K opatřením Rj srv. B 8)

D 7 CO ZŮSTÁVÁ

Protektorátní ministerstvo vnitra zpracovalo situační zprávu s datem 14. října 1939, která konstatuje:

Výhradně české kultuře zůstává k dispozici jediný vysílač Praha-Liblice. Přitom censura rozhlasových pořadů se provádí se strany německé způsobem maličerným (bylo zakázáno vysílat Smetanovu píseň Nekamenujte proroky, nesmí se vysílat jakákoli narážka na potřebu druhého českého divadla apod.). Z toho vzniká nespokojenost českých posluchačů, zejména na Moravě, a dostavuje se hromadné odhlašování koncesí a ztráta poplatků.

(František Hrdlička, Rozhlas v okupaci 1939–1945. In: Od mikrofonu k posluchačům, Praha, ČRo 2003)

D 8 ZE ZORNÉHO ÚHLE NOVÉHO ČLOVĚKA

Pro rok 1940 uvádějí se v historii rozhlasu zostřující se opatření:

Politický šéf rozhlasu, Němec Maras, zavedl přísnou cenzuru. Všechny pořady Českého rozhlasu, dvojnásob cenzurované protektorátními i nacistickými cenzory, byly kromě toho kontrolovány nacistickou odposlouchávací službou a později dokonce schvalovány jen projevy natočené na desku, aby mohl být porovnán mluvený text s psaným a posouzen také způsob projevu.

(František Hrdlička, Rozhlas v okupaci 1939–1945. In: Od mikrofonu k posluchačům, Praha, ČRo 2003)

V denní praxi dr. Maras žádá a trvá na tom:

Vzdělávacímu odboru, p. ref. F. K. Zeman:

Na vědomost: p. šéf Fořt,

p. red. Linhart.

Pan Dr. Maras nás upozornil, že v regionálním pořadu „Německý Brod“ pro den 12. t. m. našel nesprávnosti ve věci dějinného vývoje města Německého Brodu. Jelikož již před časem upozorňoval na nutnost nazírání na regionální pořady s hlediska nové orientace, ze zorného úhle nového člověka, říšského myšlení, na pravdivé uvádění těch, kteří byli rodem Němci – např. v pořadu Lysá, kde tato okolnost nebyla zdůrazněna u hraběte Šporka – byl vzat pořad německobrodský z programu a nebude v této verzi vůbec vysílán. Pan Dr. Maras žádá, aby tento pořad (sc. Německý Brod) připravil na podzimní období spisovatel F. A. Šaman po objektivním studiu materiálu – pramenů německých i českých – přesně podle pravdy. Pan Dr. Maras žádá důrazně a trvá na tom, aby v regionálních pořadech již viděl jasně tuto snahu. Není spokojen, jelikož se tak dosud nestalo, a lituje, že tomu nebylo ani u objektů, které po splnění těchto samozřejmých požadavků volají.

Žádáme, aby bylo přání pana Dr. Marase vzato ihned na vědomost.

Int/Ma; 16. 7. 1941.

INTENDANCE + podpis: Pěkný

Marasovský přístup k české kultuře a k české historii jen předjímal obecná pravidla, jejichž znění vyšlo na povrch až při jednání norimberského procesu s válečnými zločinci. Pravidla formuloval oběžník, zaslaný německým úřadům propagandy v Oslu, Praze, Haagu, Bruselu, Paříži a Krakově v listopadu 1941:

1. V zásadě není žádoucí, aby byla zdůrazňována autonomní česká kultura, tj. kultura podstatně odlišná od kultury německé.

2. Jest záhodno vyvarovat se zdůrazňování českého charakteru jako slovanského společenství s Rusy, Poláky a jinými národy slovanských jazyků.

3. S hlediska historického není žádoucí žádná zmínka o jakýchkoliv událostech, při nichž se Češi dostali do opozice proti německé říši, o hnutí husitském, panslavismu, legionářích a ČSR atd., leda by byla doprovázena žádoucím komentářem, označujícím tyto epizody za omyl.

4. Stále musí být prokazována kladným způsobem příslušnost Čechů ke kulturnímu prostoru německo-evropskému. Při každé příležitosti nutno zdůrazňovat mocný vliv, který německá kultura vykonala na českou kulturu, závislost její na německé kultuře a zejména třeba klásti důraz na kulturní německé výkony v Čechách a na Moravě a jejich vliv na kulturní činnost Čechů.

5. Je třeba stále mít na zřeteli, že Češi mluví sice jazykem slovanským, ale žili po staletí s německými kmeny vyšší kultury a v říších převážně německých a nemají téměř nic společného s ostatními národy slovanského jazyka.

6. S hlediska historického je vždy na místě připomenout období a osobnosti, kde Češi hledali a našli spojení s německou kulturou: sv. Václav, doba krále Ferdinanda I., Rudolfa II., český barok atd.

(Práce, 6. února 1946)

Titul a podtitul článku zněly: Dokument, kterým se řídil Moravec. V Norimberku odhalen zdroj kulturní politiky Protektorátu.

E Jednotlivé útoky, ústupky a neúspěchy

E 1 BOUŘE OKOLO PÍSNIČEK

V neděli 12. února 1928 vysílal rozhlas VESELÉ DOPOLEDNE s Vlastou Burianem, členy Národního divadla E. Pollertem a K. Hruškou a u klavíru s Johnem Goldwellem a Daliborem Ptákem. „Oddaný posluchač“ napsal svůj názor na vystoupení Hruškovo přímo „váženému Mistru“:

V neděli dopol. dne 12. t. m. poslouchal jsem Vaše písničky vysílané Radiojournálem z velkého sálu paláce Radia – mezi jiným zazpíval Jste nám písničku o „bálech polit. stran“. Tuto veselou a zdravým humorem překypující písničku, kterou rozesmál byste i sebe většího škarohlída, bylo by dobře, když už Jste se vrhnul do politikaření, doplnití serií slok charakterisujících i bály stran socialistických; slyšel jsem totiž z mnoha úst proč zrovna tyto strany (Č. Slovo, Právo Lidu a snad i Lid. Noviny) byly vynechány. Nemíním tím nikterak říci, že snad i ve Vašem veselém podání držíte i Vy palec stranám socialistickým!

(Archiv ČRo)

Hruška se dotkl citů religiozních posluchačů (nebo jejich reprezentantů) a byl vyloučen z vysílání. Ozvali se posluchači druhé strany:

Jest radio pouze pro klerikály?

Radio jest pěkná vymoženost a myslím, že platí pro všechny vrstvy občanstva bez rozdílu náboženství, a táž se, je-li místné, když náš H r u š k a zazpívá nevinný kuplet, kterým se snad klerikálové cítí býti dotčenými, že zbaví ostatní občany večerů ve kterých H r u š k a účinkoval? Míni snad radio zavést mimo nedělního vysílání ranního vyzvánění a mše as 2 hodinové kázání a odpolední požehnání? Je-li pořádný katolík, ať jde na mši do kostela, ostatní nekatolíci nepotřebují mše. Což nejsou v představenstvu radio-journalu vlivní činitelé, kteří by se mohli podobnému diktátu opřít? Platíme na radio a máme také naše požadavky a hlavně ten, aby H r u š k a co nejdříve nám opět v radiu zazpíval!

(Archiv ČRo)

(Srv. A 2, A 3)

Ačkoli, podle Hrbasova svědectví, Hruškovo písničkářské vystupování nemělo dobrou úroveň, posluchači si vynutili jeho návrat do vysílání.

E 2 PRO A PROTI

V přednášce H. Macha z 16.3.1931, která měla název Starosti s pětiletkou v Rusku, byl škrtnut celý závěr: „Snad by bylo dobře již nyní počítati s možností tohoto nového průmyslového Ruska, opustiti romantický názor o pádu sovětského režimu v dohledné době a uvažovat raději o navázání užších diplomatických styků“.

Zemědělský rozhlas byl opatrnější. Když se rozhodl v r. 1929 realizovat rozsáhlý přednáškový cyklus o zemědělství v jednotlivých evropských zemích, přizval ke spolupráci vyslance a velvyslance jednotlivých států. Jen o sovětském zemědělství přednášel ruský emigrant Viktor Burnst.

(Vladimír Kovářík, Proměny... 1982)

VENKOV, ústřední orgán agrární strany, odmítl snahu některých reportérů zaujímat stanovisko: „Posluchač nechce kritiku, ale popis. V tom je základní omyl našich hlasatelů. Za každou cenu chtějí soudit a třídít, zatím co mají jen a jen informovat.“ (VENKOV 27.1.1932)

(Vladimír Kovářík, Proměny... 1982)

F. X. Šalda konstatoval na zlomu dvacátých a třicátých let: „Žijeme právě v demokracii za divoké oligarchie stran politických.“ Tato oligarchie ovšem zasahovala i do vysílání.

Vedení (rozhlasu jh) sice postupně přijímalo politickou linii Hradu a navenek ji zachovávalo, ale zároveň bylo trvale silně ovlivňováno reakčními politickými silami, které si včas získaly pozice v instituci charakteru jen polostátního... Tak např. v neděli 24. dubna 1932 odpadla literární půlhodinka a místo ní byl vyslán přímý přenos z otevření zemědělského muzea v Opavě se slavnostním projevem, který „se nevyznačoval ani výtečností řečníků, ani významem pro celý stát, neboť řečníci se dávali unést svým stranickým zájmem, takže celá ta slavnost, přes oficiálnost uspořádání, a přesto, že byla jaksi pasována na kulturní záležitost..., se zvrtila v podnik jedné strany. Jeden z oficiálních řečníků si dokonce

neodpustil ostrou kritiku urbanismu a moderního umění a zahrotil svůj projev proti 'domyšlivým teoriím socialismu a liberalismu'. Tato podivná náhrada literární půlhodinky sotva uspokojila posluchače rozhlasu."

(Vladimír Kovářik, Proměny... 1982, citát: Fedor Soldan, Přehled rozhlasu I, 1932/4)

Na stížnosti sociálních demokratů zdůvodnilo vedení Radiojournalu cenzurní zásahy tím, že nelze „v dnešní době propustit projev, který by mohly rozladit část obyvatelstva.“ (...) „Ani o dělnickém družstevnictví není radno mluvit, protože takové přednášky zbytečně pobuřují obchodníky.“

(Vladimír Kovářik, Proměny... 1982, cit. z Práva lidu 10. března 1932)

Přes tuto krotkost projevů ve vysílání pro dělníky se zdálo agrárníkům, že se v Dělnickém rozhlasu objevují nebezpečné bolševické tendence. Tak bylo zjištěno na Kuratoriu Zemědělského rozhlasu v listopadu 1932, když byl rozhořčeně kritizován projev Jaroslava Čecháčka k výročí Velké říjnové socialistické revoluce. V přednášce dělnického vysílání si dovolil autor říci, že tato revoluce byla velkou dějinnou událostí pro Evropu a Asii, protože v ní nešlo jen o nové politické formy, nýbrž i o boj proti kapitalistickému hospodářskému řádu. Přednáška byla zakončena slovy: „SSSR vykonal za patnáct let své existence řádný kus práce, která nezmiří ze světa za žádných okolností“.

(Vladimír Kovářik, Proměny... 1982, citát archivního textu z 6. listopadu 1932)

Na 15. října ohlášena přednáška Dra. Kubky o Gorkém. Namísto této – beztak jediné oslavy Gorkého – slyšeli jsme překlady Marconioho projevu v Akademii na oslavu desetiletí fašismu v Itálii. Oslavy jsou beztak jen reklamy, Gorký jich nepotřebuje a jeho čtenáři také ne, ale když už se ohlásí, jediná, a ještě k tomu projevem, jenž už podle jména přednášeče něco slibuje, zazní do našeho očekávání nejdříve porucha a pak překlady řečí, spíše zdvořilých než významných, tónem, jež charakterizovati by znamenalo užít slov příliš silných. Zkrátka, tentokrát nás Radiojournal „doběhl“. Určité posluchačské vrstvě to je ovšem celkem jedno, jiné dokonce mílo, my však budeme sledovati, co se skrývá za tímto nepodařeným vtípem, nehorázným a bez pointy.

(Bernard Kosiner, O programu Radiojournalu. Přehled rozhlasu I, 1932/10)

Poznámka prof. Weingarta v knižním vydání jeho rozhlasových přednášek z let 1932–1933:

Do textu byla pojata také ta místa, která jsem v rozhlasu nemohl říci, buď pro nedostatek času, nebo proto, že byla škrtnuta rozhlasovou censurou.

(Miloš Weingart, Český jazyk v přítomnosti, 1934)

Smutným omylem censorů rozhlasu byl zásah do přednášky docenta Fischera, který zkomolený tvar odmítl předčítati. Censura se mýlí v domněnce, že jenom bílé plochy novin mají výmluvnost. Posluchači rozhlasu jsou k násilným pomlčkám také citliví a také jim dávají výklad.

(Zn. - ark, Čin VI, 1934/49)

E 3 HROZBA ŽALOBOU

Žaloba Radiojournalu podle zákona na ochranu republiky?

U příležitosti oslav Husových vládl Radiojournal na pořad známou píseň „Hranice vzplála“. Vysílání této písně vzbudilo podle hlasu tisku nelibost v některé části obecnosti a pronikly zprávy, že Radiojournal má být stíhán podle zákona na ochranu republiky.

(Přehled rozhlasu I, 1932/9)

Redakce se obrátila o vyjádření na právníka. Ten vyvodil, že jedinou aplikací může být trestný čin rušení obecného míru, tj. popuzování k nepřátelství a zášti vůči skupinám obyvatel i jednotlivcům. V daném případě jediné možné osoby „osobně dotčené“, které by mohly žalovat jsou mniši (ovšem dávno zemřelí), „pokud skutečně, jak píseň praví, stáli u hranice“.

E 4 NEZŮSTAT STRANOU

Ferdinand Peroutka prohlásil, že „rozhlas demokratického státu nemůže zůstat stranou tam, kde se bojuje o demokracii“. Praxe nebyla tak snadná, jak dokládá prof. Otakar Matoušek:

Nejbližší otázkou je aktualizování přednášek..., ale dovedete si představit, kdyby se u nás mluvilo o kapitalismu a socialismu, o Rusku, o autonomii Slovenska či o kterémkoli aktuálním problému?... Jsme ochotni tleskat slovům svého straníka, ale diskuse, zařazení také jeho odpůrců v rozhlasu, je už považováno za trestnou tendenčnost.

(Ročenka posluchače rozhlasu 1934)

(Srv. D 2)

E 5 DVA SPISOVATELE PÍŠÍ DO ROZHLASU

Máte pravdu, že nerad mluvím, a pokud je možno, hodlám se tomu vyhnout. Nicméně jsem přemýšlel o Vašem tematě a nevím si s ním rady. Nerad bych se dopouštěl obecných pravd, a není mi známo, do jaké míry je v rozhlasu dovoleno kritizovat obecný vývoj věcí; prorokovat neumím a kázat nechci.

Karel Čapek prof. Matouškovi 1. X. 1934

Matoušek po Čapkovi žádal příspěvek do cyklu Kam jdeš, Československo? Čapek vyžádaný příspěvek napsal, ale odmítl ho číst sám (až na jedinou výjimku přenechával svoje příspěvky vždy rozhlasovému interpretu): „Číst vám to nebudu, ať to přečte nějaký rozumný a srozumitelný hlas.“

Prof. Matoušek přidává k případu lapidární komentář: *Nebylo nutno hledat hlas, cyklus byl důvěrně zaražen od samého začátku.*

Otakar Matoušek, Vzpomínka na Karla Čapka a rozhlas. In. Lidová demokracie 1975, č. 52

... poněvadž jsem byl nucen po zkušenostech některých nezávislých spisovatelů našich zaujmouti odmítavý postoj k pražskému rozhlasu a nemíním se dobrovolně podrobovat dnešní nicotnému cenzuře, promínete mi, že nemohu vyhověti Vaší laskavé žádosti.

S. K. Neumann prof. Matouškovi z Lázní Poděbrad 10. 6. 1935

(Oba dopisy dle: Čs. rozhlas na vlnách času. 1983)

E 6 NEBEZPEČNÉ VÝKLADY

V cyklu *Co nás všechny spojuje* hovořili poslanci koalických stran o demokratickém řádu československého státu, senátoři hovořili v cyklu *Nejaktuálnější otázky dnešní politiky*, redaktori politických deníků v cyklu *Co je vlastně demokracie*. Pokus dát rozhlasový mikrofon také představitelům KSČ byl rázně potlačen: přednáška komunistické poslankyně Macháčové byla vzata z programu bez jediného slova zdůvodnění.

(Vladimír Kovářík, *Proměny...* 1982)

Z jednání Národního shromáždění. Dne 13. 12. 1937 podali sociálnědemokratičtí poslanci V. Jaše a J. Hladký interpelaci, v níž se hovořilo o zákazu přednášky odborového rady Václava Patzaka, místopředsedy Dělnické akademie, na téma *Ideové směrnice socialismu*. Tato přednáška měla být součástí cyklu *Dělnického rozhlasu*, seznamujícího posluchače s výkladem socialistické teorie a praxe. Ministr Tučný zdůvodnil odmítnutí přednášky tím, že podobná „choulostivá“ témata by u průměrného posluchačstva neunikla výtkám stranickosti a kromě toho by takovéto otázky nemohly být probírány a vysvětleny v plné šíři.

(František Hrdlička, *Kapitoly z historie čes. rozhlasového vysílání* 49, Týdeník ROZHLAS 2003)

Jeden z prvních posluchačů a častý host Radiojournalu Zdenek Zahradník z Pardubic píše 28. prosince 1937 rozhlasovému techniku Janu Velíkovi:

Při své řeči 19./XII. v radiu vzpomínal jsem Vás, sl. Tučkové, ředitele Svobody a jiných, ale censura jména škrtila...

Pane Velík, jsem dalek toho, abych někomu pochleboval, ale Vy a ředitel Svoboda, vy dva jste kladli dobrý a velmi dobrý základ tomu, na čem se dnes tolik lidí hřeje a světu směje.

(Z výpisu dokumentů, pořízeného Janem Velíkem pro redakci Zlatého fondu r. 1970)

E 7 STATEČNÝ POŘAD

Od ledna 1940 mohli posluchači každou neděli večer poslouchat pětiminutový pořad *Zvony mého kraje*, který si získal brzy velkou popularitu. Myšlenka tohoto pořadu vznikla z úvah F. K. Zemana a dr. Václava Růta a Růt se stal jejím obětavým a nápaditým realizátorem. Po celý rok jezdil po různých místech Čech a Moravy a všude pořizoval autentické záznamy hlasu místních zvonů. Výběr nebyl náhodný, posluchači uslyšeli především zvony z těch míst, která připomínala významné chvíle z dějin našeho národa nebo naší národní kultury. Tak např. v květnu 1940, v měsíci české hudby, „zněly tu zvony ze Zlonic, vzpomínající Antonína Dvořáka, pak zvony, které se nesou nad Smetanovou jabkenickou myslivnou, nad Janáčkovými Hukvaldy, nad všebořickými lesy, které viděly dětství Fibichovo, ze starobylého brněnského kláštera augustiniánů kde žil Křížkovský a konečně i Sukovy zvony křečovicke.“ Nešlo však jenom o zvuk zvonů. Jejich zvuk byl někdy doprovázen verši, jindy krátkým vyprávěním o historii zvonů nebo kraje. Texty psal a často i mluvil Václav Růt, ale rád zval ke krátkému projevu místní kulturní a osvětové pracovníky. Ohlas tohoto kratičkého pořadu, který se objevil v korespondenci, znepokojil rozhlasové cenzory, takže začali hledat a nalézat symboliku v textech a velmi důkladně vyškrtávali vše, co jim bylo sebemeně podezřelé. Tak např. z textu pelhřimovského děkana Františka Bernarda Vaňka o Křemešnicku byla odstraněna podtržená místa: „Křemešník je srdcem celého kraje, k němuž se důvěrně tulí celá Vysočina. Protože vždycky a ve všech dobách dobrých i zlých ji učil věřit a doufat. A již se rozjásaly Křemešnické zvony a vítají vás, kteří jste se přišli pomodlit za sebe nebo za svou vlast sem, kde se nám zdá nebe tak blízké a posílají nyní své pozdravy také vám, které vítr života poslal až za hranice a snad i za moře a kteří teď jejich hlas posloucháte. V něm zdraví vás celá naše domovina, hornatá půda, ale vždycky věrná bohu a svému národu...!“

(Vladimír Kovářík, *Proměny...* 1982)

Pelhřimovský děkan F. B. Vaněk zemřel v koncentračním táboře.